

Zitting 1981–1982

17 297

Nadere regelen ten behoeve van transsexuelen omtrent het wijzigen van de vermelding van de kunne in de akte van geboorte

D

NADER RAPPORT

Aan de Koningin

's-Gravenhage, 5 januari 1982

Blijkens de mededeling van de Directeur van Uw Kabinet van 20 februari 1981, nr. 53, machtigde Uwe Majesteit de Raad van State, zijn advies betreffende het ontwerp van een wet houdende nadere regelen ten behoeve van transsexuelen omtrent het wijzigen van de vermelding van de kunnen in de akte van geboorte rechtstreeks aan mij te doen toekomen. Dit advies gedateerd 22 juni 1981, nr. 810617/6, moge ik U hierbij aanbieden.

Over het advies van de Raad van State moge ik, mede namens de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, het volgende opmerken.

1. De Raad van State stemt in met het voornemen nadere regelingen te stellen ten behoeve van transsexuelen omtrent het wijzigen van de vermelding van de kunnen in de akte van geboorte.

Het ontwerp geeft het college aanleiding tot de hierna te bespreken opmerkingen.

2. Met betrekking tot de in artikel 29b voorziene deskundigenverklaring merkt de Raad van State op dat in de toelichting op dit artikel de voorkeur ervoor wordt uitgesproken dat deze verklaring wordt opgesteld door een team van deskundigen die met de problematiek van transsexuelen vertrouwd zijn. Anderzijds wordt

– aldus de Raad – gesproken over «het oordeel van de deskundige» waarmee – naar het lijkt – het oordeel van degene die de transsexueel begeleidt bedoeld is. Voorts wijst de Raad van State erop dat in dezelfde passage van de toelichting eveneens wordt opgemerkt dat de «zelf-diagnose» van de transsexueel «het belangrijkste criterium» is voor het vaststellen van zijn of haar gender-identiteit, zodat de deskundigen toch voornamelijk op zijn of haar mededelingen aangewezen zijn.

Het is de Raad niet duidelijk hoe de in artikel 29b genoemde verklaring tot stand moet komen en waarover de verschillende deskundigen precies een verklaring moeten afleggen. Tevens blijft – aldus de Raad – in het ongewisse hoe de waarde van de eigen opvatting van de transsexueel enerzijds moet worden afgewogen tegen die van het oordeel van de deskundige, respectievelijk van het team van deskundigen anderzijds. Gelet op het bovenstaande kan naar de mening van de Raad de vraag gesteld worden, of in artikel 29b niet een onderscheid ware te maken in die zin dat een verklaring van een team slechts nodig is, indien de verzoeker niet een deskundigenverklaring overlegt dat hij lichamelijk is aangepast aan het verlangde geslacht.

Ik ben van mening dat het overleggen van een door een team van

deskundigen opgestelde verklaring niet kan worden beperkt tot de situatie dat de verzoeker niet een deskundigenverklaring overlegt dat hij lichamelijk is aangepast aan het verlangde geslacht. Zoals in de toelichting op artikel 29b is opgemerkt dient de door een team van deskundigen opgestelde verklaring de rechter de nodige steun te geven bij de beoordeling van de vraag of de verzoeker voldoet aan de in het eerste lid van artikel 29a geformuleerde voorwaarden. De rechter zal niet alleen moeten beoordelen of en zo ja, in hoeverre verzoeker lichamelijk aan het verlangde geslacht is aangepast als uit medisch of psychologisch oogpunt mogelijk en verantwoord is, maar ook of voldoende vaststaat dat de verzoeker de overtuiging heeft tot de andere kunne te behoren dan in de akte van geboorte is vermeld en dat deze overtuiging als van blijvende aard kan worden beschouwd. Is de rechter tot dit oordeel gekomen dan wordt ingevolge het eerste lid van artikel 29c het verzoek ingewilligd.

Voor de rechter is het van wezenlijk belang dat hij in deze gecompliceerde materie, die niet tot zijn deskundigheid behoort, kan steunen op de verklaring van deskundigen, die voor hem een bevestiging vormt van hetgeen in het verzoekschrift is gesteld. Op deze wijze wordt voor zover mogelijk voorkomen dat de rechter, afgaande

op het verzoekschrift, wijziging van de vermelding van de kunne zou toestaan aan verzoekers die naar het oordeel van deskundigen niet als transsexueel kunnen worden aangemerkt. Men denke hier aan personen wier overtuiging tot het andere geslacht te behoren misschien niet van blijvende aard zal zijn. Gelet op de gevolgen die de wijziging van de geslachtsaanduiding voor de betrokkene heeft, is het van groot belang dat op zo zorgvuldig mogelijke wijze aan de rechter, die geen deskundige is in deze gecompliceerde materie, wordt kenbaar gemaakt dat de verzoeker transsexueel is. De omstandigheid dat de verzoeker lichamenlijk is aangepast aan het verlangde geslacht is een duidelijke aanwijzing voor de transsexuele geaardheid van de verzoeker. De belangrijkste toets vormt evenwel de psychische gesteldheid van de verzoeker. De gezamenlijke deskundigenverklaring kan dan ook niet beperkt blijven tot het door de Raad genoemde geval. Immers de verklaring dat de verzoeker lichamenlijk is aangepast aan het verlangde geslacht geeft onvoldoende uitsluitel over de psychische gesteldheid van de verzoeker, in het bijzonder zijn transsexuele gevoelens.

De deskundigenverklaring, die de rechter de nodige houvast moet bieden bij zijn oordeelvorming, bestaat zoals uit artikel 29b blijkt – uit verschillende onderdelen. Enerzijds heeft de verklaring betrekking op de psychische gesteldheid van de verzoeker voorzover daarin tot uitdrukking wordt gebracht dat de verzoeker de overtuiging heeft dat hij tot de andere kunne behoort dan in de akte van geboorte is vermeld en dat die overtuiging naar het oordeel van de betreffende deskundige, gelet op de periode waarin de verzoeker als zodanig heeft geleefd en zo mogelijk op andere daarbij vermelde feiten en omstandigheden, van blijvende aard kan worden beschouwd.

Zoals in de memorie van toelichting is opgemerkt kunnen deskundigen niet een verderstrekkende verklaring over de psychische gesteldheid van de verzoeker afgeven dan hierboven is weergegeven, aangezien het bijzonder moeilijk is om een overtuiging als hier bedoeld te toetsen.

De deskundige is voor zijn oordeelvorming omtrent de overtuiging van de verzoeker tot de andere kunne te behoren dan in de akte van geboorte is vermeld, in belangrijke mate aangewezen op de mededelingen van de betrokkene.

De zelfdiagnose, die het belangrijkste criterium ten aanzien van het vaststellen van de gender-identiteit wordt geacht kan de deskundige evenwel op zijn authenticiteit toetsen. Hiertoe zal de deskundige zoveel mogelijk gegevens en aanwijzingen verzamelen op grond waarvan de zelfdiagnose kan worden aanvaard of moet worden verworpen. Op grond van de individuele feiten en omstandigheden zal de deskundige zich een oordeel vormen over de blijvende aard van de door de verzoeker gestelde gender-identiteit.

Zoals in de toelichting op artikel 29b is gesteld, is bij voorbeeld de periode gedurende welke de verzoeker in de rol van de andere kunne heeft geleefd een duidelijke aanwijzing voor de standvastigheid van de gender-identiteit van verzoeker.

Met deskundige wordt hier zowel de deskundige bedoeld die de transsexueel in het proces van aanpassing aan het gewenste geslacht begeleidt (deze deskundige moet immers beoordelen of de verzoeker werkelijk transsexueel is en adviseren of de lichamenlijke aanpassing psychisch verantwoord is) als de deskundige die het onder a van artikel 29b bedoelde onderdeel van de verklaring moet opstellen. In de meeste gevallen zal dit dezelfde persoon zijn.

Zowel de lichamenlijke als de psychische gesteldheid van de verzoeker komen aan de orde in het onderdeel van de verklaring waarin wordt aangegeven of en zo ja, in hoeverre de verzoeker lichamenlijk aan het verlangde geslacht zodanig is aangepast als uit medisch of psychologisch oogpunt mogelijk en verantwoord is (artikel 29b, onder b). Een derde onderdeel van de verklaring betreft alleen de lichamenlijke gesteldheid van de verzoeker. Hierin wordt aangegeven dat de verzoeker als mannelijk in de akte van geboorte vermeld staande, nimmer meer in staat zal zijn kinderen te verwekken, dan wel als vrouwelijk in de akte van geboorte vermeld staande, nimmer meer in staat zal zijn kinderen te baren (artikel 29b, onder c).

Aangezien de onderdelen waaruit de verklaring bestaat zeer uiteenlopend van aard zijn, zullen zij door deskundigen van verschillende disciplines moeten worden opgesteld. Het spreekt voor zich dat de deskundigen alleen mogen meewerken aan het opstellen van de gezamenlijk ondertekende verklaring voor zover dit een onderwerp betreft dat tot hun vakgebied behoort. Tussen de deskundigen

zal overleg dienen plaats te vinden over de inhoud van de verschillende onderdelen van de gezamenlijke verklaring, teneinde te bereiken dat deze onderling op elkaar afgestemd zijn. Om iedere onduidelijkheid op dit punt uit te sluiten, is in de toelichting bij artikel 29b, na de eerste zin van de tweede alinea de volgende passage opgenomen: «De onderdelen waaruit deze gezamenlijke verklaring bestaat, zijn zeer uiteenlopend van aard zodat zij door deskundigen van verschillende disciplines moeten worden opgesteld. De deskundigen mogen natuurlijk alleen meewerken aan het opstellen van de gezamenlijk ondertekende verklaring voor zover dit een onderwerp betreft dat tot hun vakgebied behoort. Teneinde te bereiken dat de verschillende onderdelen op elkaar zijn afgestemd, zullen de deskundigen onderling overleg moeten plegen over de inhoud daarvan». Bij algemene maatregel van bestuur worden de disciplines aangewezen waartoe de deskundigen moeten behoren die de verschillende onderdelen van de verklaring kunnen afgeven.

3. De Raad van State merkt vervolgens op dat in artikel 29a, eerste lid, gesproken wordt van aanpassing aan het verlangde geslacht voor zover dit «mogelijk of verantwoord» is. Terecht meent de Raad dat bedoeld is «mogelijk en verantwoord» zoals ook staat in artikel 29b, onder b.

Artikel 29a en de memorie van toelichting zijn in de door het college bedoelde zin aangepast.

4. Tenslotte plaatst de Raad een kanttekening bij de voorlaatste alinea van de toelichting bij artikel 29b, waarin wordt medegedeeld dat de rechter overigens de bevoegdheid houdt om ambtshalve ook nog andere deskundigen te horen. Gezien de onduidelijkheid die bij de Raad bestaat over de meningsvorming op grond van dit artikel verdient het – aldus de Raad – aanbeveling in de toelichting te vermelden of het hier gaat om de algemene bevoegdheid tot het horen van deskundigen ex artikelen 222 en volgende, Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.

Ik stem hiermee gaarne in en in verband daarmee is de laatste zin van de voorlaatste alinea van de toelichting bij artikel 29b als volgt gewijzigd: «Overigens is de rechter ook bevoegd om ambtshalve nog andere deskundigen te horen. Hoewel in de hier toepasselijke twaalfde titel van het Eerste Boek van het Wetboek van

Burgerlijke Rechtsvordering «Van de rechtspleging in zaken die met een verzoekschrift worden ingeleid» een algemene bepaling omtrent het ambtshalve bevolen deskundigenonderzoek ontbreekt, mag worden aangenomen dat de rekestprocedure-rechter bevoegd is om in daarvoor in aanmerking komende zaken ambtshalve een deskundigenonderzoek te bevelen (zie in dit verband de losbladige editie «Burgerlijke Rechtsvordering» (Uitgeverij Kluwer), blzz. 915 en 916, aantekening 32, waarin wordt verwezen naar H.R. 8 november 1963, N.J. 1964, 4 en H.R. 10 februari 1950, N.J. 1951, 160).»

Ik veroorloof mij U, mede namens de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, in overweging te geven het hierbij gevoegde gewijzigde ontwerp van wet en de daarmee in overeenstemming gebrachte, overeenkomstig het vorenstaande, gewijzigde memorie van toelichting met bijlagen aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal te zenden.

De Minister van Justitie, a.i.
E. van Thijn